

Дәріс 5. Жалпы макроэкономикалық тепе-теңдік. AD-AS үлгісі

1. Жиынтық сұраныс түсінігі, құрауыштары және факторлары
2. Жиынтық ұсыныс және оған әсер ететін факторлар
3. Классикалық тепе-теңдік моделі

1. Жиынтық сұраныс түсінігі, құрауыштары және факторлары

Макроэкономикада **AD-AS моделі** жалпы экономикадағы өнім көлемі мен баға ауытқуын, олардың өзгеруінің себептері мен салдарын зерттеу үшін негіз болып табылады. Оның көмегімен мемлекеттің экономикалық саясатының нұсқаларын сипаттауға болады.

Жиынтық сұраныс - бұл экономикада өндірілген түпкілікті тауарлар мен қызметтерге жұмсалған барлық шығындардың сомасы.

Ол экономикалық агенттер талап ететін жиынтық өнім көлемі мен экономикадағы бағаның жалпы деңгейі арасындағы байланысты көрсетеді. Жоғары инфляция мен өндіріс шектеулері болмаған кезде жиынтық сұраныстың өсуі баға деңгейіне шамалы әсер ете отырып, өндіріс пен жұмыспен қамтудың өсуін ынталандырады. Егер экономика толық жұмыспен қамтылуға жақын болса, онда AD өсуі бағаның өсуі сияқты өндіріс көлемінің өсуіне әкелмейді.

AD құрылымында мыналарды бөлуге болады:

- тұтыну тауарлары мен қызметтеріне сұраныс;
- инвестициялық тауарларға сұраныс;
- мемлекет тарапынан тауарлар мен қызметтерге сұраныс;
- шетелдіктер тарапынан экспортқа сұраныс.

Жиынтық сұраныс қисығы (AD) тауарлар мен активтер нарықтары бір уақытта тепе-теңдікте болатын баға деңгейі мен өндіріс деңгейінің үйлесімін көрсетеді.

AD қисығы бойындағы қозғалыс бағаның жалпы деңгейінің динамикасына байланысты жиынтық сұраныстың өзгеруін көрсетеді. Бұл тәуелділікті акшаның сандық теориясының теңдеуінен алуға болады:

$$MV=PY, P=MV/Y, Y=MV/P.$$

AD қисығының теріс көлбеуі келесідей түсіндіріледі: баға деңгейі неғұрлым жоғары болса, акшаның нақты қорлары (M/P) азаяды, сондықтан сұраныс ұсынылатын тауарлар мен қызметтердің саны аз болады. Қисық акшаның белгіленген ұсынысы және олардың айналым жылдамдығы жағдайында құрылады.

AD-ге әсер ететін бағалық емес факторларға үй шаруашылығының тұтынушылық шығындарына, фирмалардың инвестициялық шығындарына, мемлекеттік шығындарға және таза экспортқа әсер ететін барлығы жатады. Олар: тұтынушылардың әл-ауқаты, олардың күтулері, салықтар және % мөлшерлемелер, субсидиялар және инвесторларға жеңілдетілген несиелер,

валюта бағамдарының ауытқуы, ақша ұсынысы және олардың айналым жылдамдығы.

2. Жиынтық ұсыныс және оған әсер ететін факторлар

Жиынтық ұсыныс (ЖІӨ, ЖҰӨ) — бұл экономикада өндірілген түпкілікті тауарлар мен қызметтердің жалпы саны.

AS қисығы өндірушілер экономикадағы жалпы баға деңгейінің әртүрлі мәндерінде нарыққа қанша жиынтық өнім ұсына алатындығын көрсетеді. **AS бағалық емес факторлары** - бұл технологияның өзгеруі, ресурстардың бағасы, фирмаларға салық салу және т.б. бұл AS қисығының өзгеруімен көрінеді.

M/U бағаларының деңгейі мен ЖҰӨ көлеміне тәуелділігі тікелей (оң) болып табылады. Жоғары бағалар қосымша тауарларды өндіруге ынталандыруды сақтайды. Қисық ұлттық өндіріс көлемінің ұлғаюы немесе азаюы кезінде өнім бірлігіне шығындардың өзгеруін көрсетеді. Қисықтың көлденең сегменті көптеген тауарлардың бағасы икемсіз болған кезде қысқа мерзімді кезеңдегі ұлттық өндірістің жағдайын сипаттайды. Бұл:

-жақын арадағы перспективаға арналған ррейскуранттық бағалар туралы ақпаратты таратумен;

-өндірістің іске қосылмаған факторларының болуы, белгіленген баға деңгейінде өндірісті кеңейтуге болады.

Қисықтың көлденең кесіндісі кейнсиандық кесінді деп аталады. Кейнс алғаш рет 30-шы жылдары ресурстар мен өнімдерге баға деңгейінің өзгеруімен әлеуметтік өндірісті кеңейту мүмкіндігі мен қажеттілігін дәлелдеді. Ол баға мен жалақының төмендеуі нақты өндіріс пен жұмыспен камтудың төмендеуіне әкелмейді деп сендірді.

As қисығының көлденең сегментінде максималды өндіріс көлеміне жету үшін айтарлықтай ресурстар тартылды делік. Өндірісті одан әрі ұлғайту аз қайтарым дірежесі бар қосымша бос ресурстар тартылған жағдайда ғана мүмкін болады. Бұл өндіріс шығындарының, содан кейін бағаның өсуіне әкеледі. Бағаның өсуі аз және аз тиімді ресурстарды тарту мүмкіндігін ашады, бұл ұлттық экономикалық деңгейінің төмендеуіне әкеледі. Сондықтан AS қисығының аралық бөлігінде орта мерзімді кезеңде нақты ЖҰӨ-нің өсуі бағаның өсуімен қатар жүреді.

Қолда бар ресурстардың таусылғандығына байланысты өндірісті одан әрі арттыру мүмкін емес. Экономиканың бұл жағдайы ұзақ мерзімді кезеңде AS қисығының тік кесіндімен сипатталады. Бұл дегеніміз, өндіріс пен жиынтық ұсыныс тұрақты сипатқа ие болды және баға деңгейіне тәуелді емес. Қисықтың тік сегменті классикалық Экономикалық мектеп пен оның ізбасарларының (неоклассиктер) көзқарасына сәйкес келеді.

3. Классикалық тепе-теңдік моделі

Классикалық модель француз экономисті Ж.Б. Сэйдің заңына негізделген, оған сәйкес тауар өндірісінің өзі өндірілген тауарларды құнына тең кіріс жасайды. Ұсыныс өз сұранысын тудырады.

Классикалық модель ұзақ экономиканың мінез-құлқын сипаттайды. Жиынтық ұсынысты талдау келесі шарттарға негізделеді:

- шығару көлемі тек өндіріс факторлары мен технология санына байланысты және баға байланысты емес;
- өндіріс факторлары мен технологиясындағы өзгерістер баяу жүреді;
- экономика өндіріс факторларының толық жұмыспен қамтылуы жағдайында жұмыс істейді, сондықтан өндіріс көлемі потенциалға тең;
- бағалар мен номиналды жалақы икемді, олардың өзгеруі нарықтағы тепе-теңдікті сақтайды.

Классикалық бағытты жақтаушылардың көзқарастарына сәйкес, жиынтық сұраныс ақша массасымен, яғни ақша мөлшерімен және олардың сатып алу қабілетімен анықталады. AS мәні қоғамда бар ресурстардың ауқымымен алдын-ала анықталған тұрақты сипатқа ие. Бұл бағаға да, сұранысқа да байланысты емес, Тапсырма -ақша ұсынысын тұрақты деңгейде қолдау.